

crkva u svijetu

RAZGOVORI

KRŠĆANINOV NEKRŠĆANSKI DANAS

(Povodom priloga »Kršćanin i revolucija«, Crkva u svijetu, 1 (1977), 54—56)

Tihomir Nuić

Kršćanin živi u svijetu. Dužnost mu je zauzeti svoje stajalište prema tom konkretnom svijetu. Mora biti budan, snalažljiv, vitalan. Prisivajanje monopola na posljednja pitanja ne bi smjelo isključiti odgovornost za pretposljednja, jer eshaton, inače, urađa tromošću i statičnošću. Za kršćanina je vrlo važno da bude u toku, da usvaja dinamičnost društva i gipkost povijesnog kretanja, kako ne bi bio stran suvremenom svijetu. Trebao bi izbjegavati skrajnosti, da bi stvarnost mogao stvarno mijenjati, tj. biti potpuni suradnik Božji u procesu stvaranja. Put do »novog stvorenja« nije pravolinijski zacrtan, ali ga treba iznaći u dijalogu s prošlom, sadašnjom i budućom stvarnošću. Kršćanin je upućen stoga na uvažavanje svih »profanih« čimbenika kao i na onu kritičku točku »kraljevstva Božjega«.

Perspektive povijesti

Povijest je u stalnom gibanju prema od Boga joj postavljenom cilju. Kršćanin vjeruje u njezin kontinuitet koji nije definitivan, jer je vjeron u svojoj cjelokupnosti neprozriv. Njezin je tajni kontinuitet skriven u konačnom namislu Božjem. Makar čovjek i ne mogao na osnovu svoga uvida ovaj kontinuitet dovršiti, njegova je želja za osmišljenim zajedničkim ciljem povijesti odobriva i opravdiva. Ovo se, dakle, ne ostvaruje po ljudskom znanju i djelovanju, nego će sam Bog ispuniti stvarnost kojoj će moći reći da je dobra. Ipak ova spoznaja ne isključuje čovjekovo djelovanje, dapače pojačava njegovu aktivnost u stvaranju novih institucija i struktura koje predstavljaju samo ono privre-

meno s obzirom na mjeru nedokučivog konačnog cilja, te se zbog toga moraju držati otvorenim za moguće i nužne ispravke. Kršćanin će i sadašnje odnose, uz svu njihovu nedostatnost i nesavršenost, promatrati u povezanosti s Bogom. Za njega će dobro stvorenje, pa nalazilo se ono i u od čovjeka pokvarenoj sadašnjosti, biti dobro. Ono, doduše, mora i može postati boljim i pravednijim, ali nikad od samog čovjeka ne može postići savršenost, jer sve čovjekovo potrebuje reviziju. Tako će kršćaninovo promatranje povijesti u horizontu budućnosti, po obećanju evanđelja, omogućiti mu da se bez predrasuda postavi i prema promjenama koje se očituju u revolucionarnim situacijama.

No problem time nije potpuno nadvladan. Ambivalentnost shvaćanja povijesnog rasta ukazuje na složenost. Dok revolucionarni razvoj uključuje skokove kao »promjenu kvantiteta u kvalitet«, evolutivni prilaz povijesti, također usmjeren na cilj — što im je zajedničko — računa s povezanim, kontinuiranim razvojem i opisuje pojam povijesti kao »proces u sebi« koji će se dovršiti »sam od sebe«. Stoga se u njemu krije vrlo opasna tendencija *opravdavanja faktičnoga i prilagodavanja postojećem*. A da je ta tendencija opasna, pokazuje to gušenje čovjekove težnje za ostvarenjem jednog humanijeg društva, u kojem bi se svaki čovjek ostvarivao kao slobodan, dostojanstven i autonoman čovjek s potpunom slobodom misli, govora i rada bez ikakvih formi otuđenja. Ta opasnost ujedno uskraćuje i priječi promjenu neljudskih odnosa, konkretne situacije, s nužnim obistinjenjem teoretske obrazlozbe u praktičnim posljedicama počovječenja čovjeka.

Premišljanje vjerskog stajališta

Vjera u Boga uključuje odgovornost čovjeka za se i za svijet koji mu je podložan. Iz ovoga se odnosa nameće svakom čovjeku, kako pojedincu tako i društvu, neumoljivi upit o svijetu, njegovu napretku i cilju, jer je upravo svijet čovjekov životni prostor. Ipak iz ovog odnosa vjere ne rezultira način čovjekove bolje odgovornosti: čuvanjem postojećeg, reformama ili revolucionarnim prevratom. No do pravog se pothvata može doći tek ispravnom procjenom odnosa i odgovornom odvagom postižućeg dobra. Jer: kršćanska vjera ne smije biti bijeg u »idilu prošlosti« kao ni poniranje u »iluziju budućnosti«. Njezina je dimenzija također potpuno prihvaćanje realnosti sa svim popratnim patnjama, ali u iskrenoj nadi u preobrazbu iste prema zbilji kraljevstva Božjega.

Sigurno je da konkretni život individuumu, pa i čitavog naroda, upada u teške i nerazriješive konfliktne situacije konfrontirane u tvrdoj postavci: život protiv života, gdje ne vlada više nikakav općenito važeći regulativ ponašanja čovjeka. To su situacije u kojima bi se priziv na Isusa morao pokazati bogatim plodom i odrednicom akcije, makar se i pričinjalo da zatajuje nada u zbilju kraljevstva Božjega. No Isusova ravnodušnost prema društvenim odnosima pruža mogućnost višeznačnosti, bez ponude čvrstog oslonca — ambivalentnost pogotka i promašaja — tako da se može tumačiti i kao najradikalnije revolucioniranje

i kao stabilizacija. A budući da je svaki šematski pristup Isusu neprikladan za obuhvat njegova nastupa, omogućeno je kršćaninu prikloniti se svom stvaralačkom duhu čitanjem »tendencija Isusova djelovanja«.

Biblijska pouka

Ma kako se pouzdano pozivali na Bibliju i njezinu šutnju s obzirom na prešutu uputa za revolucionarne promjene, Božji su »šaptaji« u povijesti tako evidentni. Uvijek su se mogli čuti njegovi modeli za odgovor na pitanja dotičnog vremena. Na primjer, Franjo je Asiški izravno i osobno bio pogođen Božjom riječi i time se osjetio pozvanim na revoluciju protiv bogatstva. Nipošto se ne može nijekati da Bog na ovaj način poziva ljude sasvim određenim zadaćama.

Ne shvatimo li pojam revolucije u njezinu krutom smislu, složiti ćemo se s Dom Helderom Camarom »da revolucija pripada supstanciji kršćanstva«. Nužno je odbaciti predrasude o revoluciji nastale povijesnim iskustvima i uvjetovane njezinim praktičnim učincima, kako bi se došlo do čistog poimanja stvarnosti koju nam ovaj pojam predstavlja. Stoga nije možda uputno svoditi revolucionarnu akciju samo na dva ekstremna polariteta: put nenasilja i primjena sile za promjenu stvarnosti. To u svakom slučaju nisu jedine moguće alternative, koje bi nam pružile šansu za novu revolucionarnu akciju. Jer, biti revolucionaran znači otvoriti se apsolutnom povjerenju u stvaralačke mogućnosti svakog pojedinog čovjeka kao »slike Božje«. Svakako se podrazumijeva da je čovjek kao »slika Božja« najviše ugrožen i ponižen izrabom, potlakom i institucionaliziranom silom. Upravo to zahtijeva od čovjeka da se bori za permanentno historijsko oslobođenje kojim čovjek nadvladava sukcesivna otuđenja i dopijeva uvijek slobodnijem razvoju samog sebe.

Oslobođenje se događa kao otkupljenje i kao emancipacija. Dok se pod emancipacijom podrazumijeva samooslobođenje čovjeka, otkupljenje znači oslobođenje po Bogu. Oslobođenje se po Bogu ne događa neovisno o čovjeku, nego pretpostavlja emancipaciju koja se začinje najprije u svijesti čovjeka o mnogobrojnim prisilama kojima je podređen. Stoga potpuni govor o oslobođenju obuhvaća više zaravni koje se realiziraju u istoj stvarnosti koja predstavlja čovjeka: političko oslobođenje, oslobođenje u tijeku povijesti (emancipacija) i oslobođenje od grijeha kao pristup Božjoj zajednici. Tek se tako revolucionarnom, svakom čovjeku otvara njegov proročki prostor slobode. Izbor puta (strategija) za ostvarenje ovog cilja ovisi o osobitosti situacije i, ne manje, o odluci savjesti. »Nenasilje se uvijek može pozivati na evanđelje, a uporaba sile možda u nuždi na razum«, veli H. Küng. Biblija nam pregnantno govori o Isusovu nenasilnom djelovanju. Za Isusa i njegovo naviještanje odbijanje je nasilnih osveta sržno. Ipak i ovaj se iskaz ne može olako deducirati samo na Govor na gori ili Isusovo osobno držanje. Biblijski pojam »sile i moći« shvaća se sasvim konkretno kao povijesna konstelacija moći. Kršćanstvo, međutim, pozitivno vodi eshatološku borbu u povijesnom hic et nunc. Ide se za gradnjom i nadvladavanjem sile u svakoj antihumanoj formi. No da se u ovom preduvjetu ne može ostvariti nadilazak sile bez popratnih pojava nasilja, dokazuje čitava biblijska i kršćanska povijest.

Crkva kao proročki glas

Trpka je i gorka slika prihvaćanja suvremenih svjetova od strane kršćanstva kroz povijest, jer su degradirala u oportunizam. Uobičajeno je kaskanje za poviješću i njegove posljedice prekasnog stizanja. Rijetko se preuzimaju inicijative. Kroz povijest se nije uspijevalo osloboditi od političkih religija i političkih teologija. I danas su prisutne političke religije. Od kršćanstva se traži da prema njima kritički nastupa, jer mu je zadaća da oslobađa čovjeka za kršćansku slobodu. Ono je osloboditeljsko oslobođenje od političkih idola izraženo u svim konkretnim odvojima od »začaranih krugova«: siromaštva, nasilja, kulturnog otuđenja, besmisla, bezbožnosti, i sl.

U tom svijetu Crkva ima svoj relevantni kvantum, unatoč manjkavostima obuhvatnosti i siromaštva alternativa, u otklonu postojećeg negativnog stanja. Ona mora nastojati da shvati Vijest i svoju obavezu u revolucionarnom obilježju našeg vremena, kako bi ponovno aktualizirala elan samog početka kršćanstva. Treba oploditi kritiku postojećeg i osmisliti novi napredak. Ona se mora boriti za kršćanstvo koje ne zatvara oči pred nevoljom drugoga i težiti podanašnjenju pojma *biti-kršćanin* okretanjem njegova pogleda prema gore (Bog), na stranu (bližnji) i naprijed (budućnost). Taj pogled u budućnost upriličuje iskustvo sadašnjosti kao nezadovoljavajuće i omogućava misliti i djelovati od kritičke točke — carstva Božjega. Njezin je program, nošen proročko-mesijanskom nadom, ne uviđanje lošega u svijetu, nego mijenjanje svijeta, koje se očituje u konkretnom naličju promjena socijalnih i drugih struktura. Odatle joj je bezuvjetni zadatak impulsiranje jedne teologije ad hoc.

Polazište ove teologije nije u stvaranju socijalnih, političkih ili moralnih doktrina iz biblijskih tekstova, nego je njezino ishodište u konkretnoj praksi oslobodilačkih pokreta naroda i njihovih životnih problema te nastojanju dešifriranja njihova dubokog smisla u svjetlu evanđelja. U smislu praksi kršćanskog zahtjeva »ne izjednačavati se s ovim svijetom, nego mu mijenjati smisao« (Rim 12, 2) opravdava se postavka ove teologije, ali ne kao metoda u interpretaciji svijeta, nego kao sudioništvo u njegovoj promjeni. Konačno se radi o kretanju personalne i individualističke pobožnosti prema društvenom engagementu koji se podrazumijeva kao sudioništvo u revolucionarnom Božjem djelovanju i nalazi svoj oslonac u socijalnoj akcijskoj grupi. Raditi na socijalno radikalnim promjenama promatra se kao misionarski nalog u svjetlu tzv. »političke teologije«.

Jedan će potpuno uvjeren i radikalno opredijeljen kršćanin, potaknut otvorenošću Crkve, tražiti način sudjelovanja u revolucionarnom djelovanju Božjem u povijesti, izbjegavajući sitnograđansku apstinenciju. U svojoj kritičkoj svijesti birat će, jer je izbor nužda kršćaninova. Pronalazit će u sadašnjem svijetu podražaj koji će stimulirati njegovu kreativnost. Radit će na buđenju svijesti evangeliziranja čime će nadilaziti moćno svladavanje bitka ideologijom da bi pružio šansu faktičnom da se pokaže kakvo je u svojoj goloj stvranosti. Neće se utapati u bezličje gomile bez registracije praktičnoga u svim njegovim odnosima što bi

značilo prihvatanje ideologije. Svojim će konkretnim djelovanjem dokidati apsolutnu ideologiju, koja pristaši dariva svijest da je u posjedu istine, te time kritiku promatra kao izdaju, a vjernost registrira kao argumenat.

Svoje će kršćanstvo promatrati revolucionarnim. Na temelju dubokog iskustva vjere kršćanin snosi odgovornost za konkretnost njegova odnosa s Bogom. Poticaj za svoju akciju primat će iz vjere u čovjekoljubivog i pravednog Boga i dešifrirati je u svjetlu evanđelja. Vjera bez taktičkih prisila odrednica je svakog kršćanina. Evanđelje bez diplomatskih i politikantsko-politizerskih obruba njegova je kršćanska pozicija. Isus bez kompromisa, na račun života, sublimacija mu je. Carstvo je Božje jedina mjera, iskonska kritička točka, kako pojedincu tako i zajednici kršćanskoj — Crkvi, koja za konkordatsko-protokolarnu sporazume plaća ceh evanđeljem za neznatne privilegije i sitne račune.

PARADOKS

Alma Fides

Ubija me — vrijeme. Čudno? Govorim sebi (ponekad vičem da nadglasam bunovnog buntovnika, malog pakosnika, koji sve niječe, svemu se suprotstavlja): to je u atmosferi. Bljutavo jugo. Ništa više.

Ima čarolija. Postoji u našem naprednom vijeku spasonosni melem za svaku akutnu tjeskobu: jedna ulaznica za kino ili kazalište, nekoliko koraka do kavane, jedna trka kroz ulične gomile, — pa neka drugi, netko, nešto drugo misli. U tom vremenu izumâ, automatâ, aparatâ, preparatâ — zašto se uznemirivati? Nisam sam. Nismo sami.

To nam se samo čini. Svaka želja ima svoje čudesno dugme skrivenog mehanizma. Nešto nije u redu sa srcem, samo su se živci otuđili — u napetost, isforsiranoj klimi, možda je to od preobilja žuči, od krvotoka koji bunca.

Nedjelja poslije podne. A nije formula. Nije izlaz.

Dokle ću se koprcati u mreži televizijskog ekrana — tragajući za bojom svoje duše, svoje priče još neizgovorene, jer je još uvijek slutnja?

Netko je rekao (čudno kako me taj govor zapekao kao rana, a misljah da smo istomišljenici): »Pozvao bih Anđela ili đavla na partiju šaha, na jednu kartašku predstavu — bez rizika (zašto da se netko drugi veseli), rado bih se zabavio umotvorinama jednog autentičnog vrača, htio bih